

ANTİKAPİTALİZM, TÜRKİYE VE PLANLAMA

1980'lerin sonunda Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Blok'unda yaşanan çözüme; ekonomik, siyasi ve ideolojik süreçler üzerinde önemli etkiler yaptı. Sosyalist sistemlerin böylesine büyük çaplı tasfiyesinin, "iyi topluma" ulaşmakta tek geçerli yolun kapitalizm olduğunu gösterdiğini söyleyenlerin sayısı hiç de az değildi. Neoliberal yayılmanın önünde küçük çaplı olanlar dışında önemli bir engel kalmadığı ve küresel kapitalist entegrasyonun gerçekleşmesinin yakın olduğu kimi zaman açıkça kimi zaman da zimnen zihinlere zerk edildi. Öyle ki, sosyalizmin, alternatif bir sistem olarak değil başka bir dünya tahayyülü olarak bile tartışılması son derece dar çevrelerde ve kısık seslerle ifade edildi. Ne var ki, geride bıraktığımız 10-15 yıl, kapitalizmin bilinen gelişmelerinin küresel liberalizm dolayısıyla daha da belirgin bir biçimde ortaya çıkmasına yetti.

Yoksulluğun çeşitlenip derinleşmesi ve dünyanın yaygın sorunu haline gelmesi, ekonomik krizlerin sıklıkla yaşanmaya başlaması, küresel kurumlar ve ulus aşırı şirketlerin yolsuzluk maksatlı ilişki ve bağlantılarının ortaya çıkması, büyük ölçekli ve yaygın işten çıkarmalar, sermaye hareketlerinin doğayı talanı ve benzerleri neoliberalizm ve küreselleşmenin geride bıraktığımız 10-15 yıllık faturasının bileşenleri oldu. Buna ayrıca, devletin küçültülmesi ve piyasaların liberalleştirilmesi süreçlerini organize eden uluslararası kurumların tek yanlı tutumları ve bu kurumların, uluslararası nitelikleri ile bağdaşmayacak politika önerilerinin yarattığı olumsuzlukları da eklemek gerekir. Tüm bunların, kapitalizm karşıtı hareketlerin gelişmesine ve küresel projenin, bu projenin dışındakilerce çeşitli şoklara maruz bırakılmasına neden olduğunu aşikar. Bu şokların ve karşı hareketlerin yarattığı endişe bugünlerde öylesine derinden hissediliyor olmalı ki, bir yandan kapitalizmin nasıl daha çevreci ve sosyal amaçlı olabileceği tartışmaları yapılırken diğer yandan da her an ve hemen her yerde savaş rüzgarları estiriliyor. Amerika'nın 11 Eylül olaylarının arkasına sığınarak Orta Asya ve Arap coğrafyasını, savaş aygıtıyla, yeniden biçimlendirme niyetinin sadece terörizmle mücadele ve petrol paylaşımı olmadığını hepimiz biliyoruz. Dünyanın "süper gücü", neoliberalizme ve küreselleşmeye güvenli coğrafyalar yaratmak ve antikapitalist hareketlerin türeyebilecekleri muhtemel bölgeleri "kurtarılmış" ilan etmek peşinde. Birleşmiş Milletler ile Amerika arasındaki anlaşmazlık Amerika lehine sonuçlanırsa, uluslararası kurumlara olan güven bunalımı artacaktır.

Bu güven bunalımı ve uluslararası kurumlara yönelik tepki, Türkiye'de 3 Kasım seçimlerinde de belirgindi. Her ne kadar yanlış yerlere yönelmiş de olsa, başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere neoliberalizm ve küresel projenin yürütücülerine yönelik tepki son genel seçimlerin sonucunu belirledi. Haksız olmayan bu tepkinin nedenleri, bir yandan günlük yaşam pratiklerimizde her geçen gün artan olumsuzluklarda görülebileceği gibi diğer yandan da mühendislik, mimarlık ve planlama meslek alanlarını da içeren yeni yasal düzenlemelerin hazırlanma pratiklerinde görülmektedir. Ulus üstü kurumların bir nevi "medeniyet" gerekçesi gibi sundukları ve gerçekleştirilmesini istedikleri yasal düzenlemelerin hazırlanması süreci, ilgili tüm tarafların katılımına kapalı ve tek yanlı bir biçimde kotarılmaktadır. Kotarılmakta da sadece sermaye çevrelerinden alınan icazet yeterli görülmekte ve toplumsal meşruiyet sağlanmış kabul edilmektedir. Kamu İhale Kanunu, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ve Yerel Yönetimler Yasası gibi meslek alanımızla ilgili yasal düzenlemelerin hazırlanma süreçleri anılan olumsuz niteliğin izlerini taşımaktadır. Anılan üç düzenlemenin hazırlanması süreci ve düzenlemelerin niteliği tüm iyimserliğimizi yitirmemize neden olmuştur. Tüm bu düzenlemelerin, "medeniyet" kisvesi altında aslında sermayenin küresel hareketliliğinin önündeki engelleri kaldırmak ve her yeri yerleşilebilir kılmak amaçlı olduğunu artık biliyoruz.

Ayrıca kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi de anılan yasal düzenleme taslaqlarında belirgin bir biçimde içermektedir. Yerel Yönetimler Yasası taslağında yetkilerin, birer ticari işletme haline dönüştürülmesi hedeflenen yerel yönetimlere bırakılması söz konusudur. Kamu hizmetlerinden yararlanalar, 'kullanıcı katkı payı' ödemekle mükellef müşteriler olarak tanımlanmaktadır. Çevre Kanununda yapılacak değişiklikler kapsamında da Çevre Bakanlığı'nın döner sermaye işletmesi tarzında ticari bir niteliğe dönüştürülmesi yani doğanın da bir kazanç kapısı haline getirilmesi niyetinin izleri görülmektedir.

Küresel kapitalizm bir yandan gereksinimleri doğrultusunda dünyayı yeniden biçimlendirmeye uğraşırken diğer yandan da kendisine karşı hareketlerin gelişmesine ve yaygınlaşmasına da yol açmaktadır. Kapitalizm ile anti-kapitalist hareketler arasındaki mücadeleye yakın gelecekte sıklıkla tanıklık edeceğimiz açıktır. Bu tür bir mücadele ortamında planlama kurumunun rolünün belirlenmesi de önemli bir sorumluluk alanıdır. Planlamayı siyasal süreçlerden bağımsız salt teknik bir uğraş olarak kavradığımızda, planlama kurumunun tek yanlı ve sermaye merkezli iktidar odaklarının aracı durumuna düşmesinden rahatsızlık duymanın olanağı kalmaz. Oysa sermayenin düşük artı değerden yüksek artı değere doğru gerçekleştirdiği akışkanlığın belirli sosyal ve mekansal formasyonlar üzerinde yarattığı olumsuzlukları önemsiyorsak bu durumda planlamanın teknik bir uğraş olmanın ötesine geçerek toplum yarar temelli siyasal bir süreç olarak tanımlanması gerektiği anlaşılacaktır. Böyle bir planlama süreci, sadece mekanın fiziksel gelişimine yönelik kararlar üretmeyi değil toplumsal sınıf ve gruplarla ilişkiler kurarak kentleri, sermayenin ve piyasanın mantığına teslim etmemenin yöntemlerini de tanımlamayı hedefleyecektir. Belirtilen her iki planlama yaklaşımından hangisinin tercih edileceğine ilişkin kararı vermesi gereken planların, yakın gelecekte daha da güçlenecek anti-kapitalist toplumsal hareketlerden öğrenebilecekleri çok şeyler olabilir.